

ВТІЛЕННЯ ІДЕЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОСТІ МАРКА ВОВЧКА

**РУДЬКО О.В., здобувач Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

Стаття присвячена творчості однієї з найяскравіших українських письменниць другої половини дев'ятнадцятого століття – Марка Вовчка. Розглянуто передумови її звернення до україномовної прози, заснованої на народних традиціях; продемонстровано її особливе значення в історії розвитку української літератури; досліджено україномовні твори та історичну повість «Маруся», що описує події в Україні в сімнадцятому столітті, і визначено, як мова та стиль цих творів передають українську національну ідентичність.

Ключові слова: історична повість «Маруся», Марко Вовчок, народні джерела творчості, «Народні оповідання», народні пісні, національна ідентичність, українська проза другої половини XIX століття

Сьогодні, напевне, найгостріше за часи незалежності України постала проблема мови і національної ідентичності.

Спираючись на судження філософів – представників герменевтики Мартіна Гайдеґґера та Ганса-Георґа Гадамера про тісний зв'язок мови та розуміння, осмислення всього суцього, дослідниця української літератури Мирослава Іванишин слушно стверджує, що через мову маємо можливість збагнути буття національне. [7, с. 21] Адже, за висловлюванням Ганса-Георґа Гадамера, «в рідній мові струменить уся близькість до свого, у ній – звичаї, традиції й знайомий світ». [4, с. 188-189]

Не можна не погодитися із думками українського літературознавця родом із Закарпаття, першого президента Американської асоціації українознавства Івана Фізера про важливість української літератури як «сховища культурно-національних цінностей» [12, с.10] та про значимість українського письменника як захисника національної самобутності народу [13, с.54]

Тема цієї статті – втілення національної ідентичності в творах Марка Вовчка. Мета її – дослідити твори, написані письменницею українською мовою, та український переклад повісті «Маруся» і проаналізувати, як мова та стиль цих творів передають українську національну ідентичність.

Звернення до творчості Марка Вовчка (літературний псевдонім Марії Олександрівни Маркович (дівоче прізвище – Вілінська)) ще й тому має особливе значення сьогодні, що письменниця народилася в Росії, в Орловській губернії, та стала в першу чергу українською письменницею, хоча пізніше писала і російською, і французькою. На думку Івана Франка, найціннішими і найкращими є саме україномовні її твори. [14, с. 444-447.]

Ще до приїзду до Харкова, де Марія у 1845-1846 роках навчалася в пансіоні, дівчинка чула українську мову з пісень, що їх збирали й залишили у спадок майбутній письменниці й дід, і батько. Марія Олександрівна

повернулася в Україну вже коли стала дружиною фольклориста та етнографа Опанаса Марковича, засланого в Орел за участь у діяльності Кирило-Мефодіївського товариства. Завдяки чоловікові вона почала глибоко вивчати українську мову, народну культуру, фольклор, етнографію. Про те, що Марія Олександрівна сприймала українську мову як рідну, свідчать не тільки її твори, а і листи, які вона писала чоловікові. Наприклад, вона ділиться у листі з чоловіком радістю від того, що їхній син говорить «по-нашому» (українською) і навчає російських родичів українських слів. [10, с. 12]

Марія Олександрівна так полюбила український народ і його мову, що надзвичайно добре вивчила побут, звичаї, оволоділа мовою досконало, з усіма відтінками народного стилю. Настільки, що не всі сучасники були готові повірити в можливість того, що саме вона була насправді авторкою своїх творів. Наприклад, Олена Пчілка з обуренням висловлювала свою упевненість в тому, що не може «перша-ліпша» росіянка отак легко і швидко оволодіти українською мовою. Та Марко Вовчок і не була пересічною людиною, тому і писала, за словами Олени Пчілки до Омеляна Огоновського, «краще за всіх українських повістярів». [11, с.193] Сумніви щодо авторства «Народних оповідань» Марка Вовчка були подолані лише після смерті письменниці, у 1908 році, коли літературознавець, історик, публіцист Василь Доманицький на основі архівних матеріалів Марії Олександрівни довів, що саме вона була «справжнім Марком Вовчком». [9, с. 98]

Творчість Марка Вовчка досліджували Микола Зеров, Євген Брандіс, Василь Недзвідський, Борис Хоменко, Олекса Засенко, Іван Пільгук, Олександр Дорошкевич, Ніла Крутікова, Микола Тараненко та інші літературознавці. В сучасній науці – Віра Агеєва, Соломія Павличко, Ксеня Кебузинська, Марко Павлишин, Оксана Бажан, Марія Яремкович, Тетяна Клименко, Надія Левчик. Та відображенню національної ідентичності в творах Марка Вовчка приділено недостатньо уваги.

Окремого розгляду в цьому контексті заслуговує стаття Марка Павлишина «Normalising a Ukrainian Intellectual Identity in the Nineteenth Century: The Role of Marko Vovchok (1833-1907)» («Упорядкування української інтелектуальної ідентичності в дев'ятнадцятому столітті: роль Марка Вовчка (1833-1907)»). Марко Павлишин стверджує, що до Марка Вовчка в Україні не існувало ключового елемента для розвитку багатофункціональної культури – стилістично прозорої прози, що могла б бути нейтральним, не поетизованим засобом передачі інформації. До «Народних оповідань» Марка Вовчка в дев'ятнадцятому столітті існувала лише або поетична, або гумористична, бурлескна українська художня література. Не існувало прозових творів, у яких би так, як у Марка Вовчка, просто і щиро, без загравань із читачем чи іронії, із відчуттям рівності автора і оповідача, від імені селян описувалися повсякденні події. Автор статті переконаний, що Тарас Шевченко писав прозу російською, а не українською саме тому, що вважав українську мову непридатною для обговорення загальних, абстрактних питань, гадав, що в українській мові бракувало для цього засобів вираження. [17, с.61-62] Така думка здається слушною, якщо дослідити листування Марка Вовчка. Редактор журналу «Основа» Василь Білозерський, пропонуючи Марії Маркович написати українською кілька листів з-за кордону для «Основи», пише: «Од Вас би навчились, що по-нашому можна писать і говорить ясно і розумно обо всіх

речах на світі». Щоправда, невдовзі журнал «Основа» припинив своє існування, але Марко Вовчок таки надрукувала листи про свої враження від життя за кордоном – «Листи з Парижа», у львівському журналі «Мета». [5, С. 7-56] Як бачимо, навіть такі очевидні можливості української мови піддавалися сумніву. Марко Вовчок своїми творами довела, що українська мова має значно ширший потенціал. «Листи з Парижа» демонструють небажання письменниці без необхідності вживати іноземні слова у мові. Якщо вона не могла знайти відповідника, то намагалася пояснити, описати предмет засобами української мови, вважаючи що творити неологізми належить народу. Так, у третьому листі вона називає камін «мраморяною піччю», цікаво пояснюючи вибір терміну «*В нас такі вироби не гурт то часті, а зате й ім'я їм нема – заждемо, поки пойменує який пічник-мистець або який щасний каміотрус, як де їм трапиться по вельможних панах таке зочити: поки що нехай буде мраморяна піч...*» [15, с. 22-23]

За твердженням Соломії Павличко, головною окрасою творчості Марка Вовчка є її стиль – «об'єктивний, легкий, щирий, розмовний», а в її творах уперше в українській прозі показано крупним планом людину та її психологію. [10, с. 18] Перший видавець «Народних оповідань» Пантелеймон Куліш (тоді ще не знайомий особисто з Марією Маркович, і, відповідно, об'єктивний), прочитавши її перші чотири твори, писав у захопленні: «як читав я їх, то дух у мене займавсь: так зрозуміла вона красоту нашого слова і наче піснею заговорила». Він ставив її на рівні Шевченка, оспівував її мову і форму, а найголовніше – правдивість оповіді; називав її чудом і закликав прийдешніх письменників саме так оповідати про народ і співчувати народові. [11, с. 143-145]

Услід за Миколою Зеровим підкреслимо, що на стиль Марка Вовчка мали значний вплив народно-поетичні матеріали, заняття етнографією (наприклад, у казці «Девять братів і десята сестра Галя» чути відгомін народних казок, в заснованій на історичних подіях казці «Кармелюк» – народних пісень, у казці «Невільниця» – думи про Марусю Богуславку, тощо). [6, с. 229]

Відповідно до фольклорних традицій, жіночі персонажі Марка Вовчка мають прізвища, утворені за допомогою суфікса -івн(а): *Марта Коханівна* («Викуп»), *Олена Бондарівна* («Чари») *Мотря Чемерівна* («Сон»), *Ганна Королівна* («Свекруха»), *Лимерівна* («Лимерівна»), тощо. Окрім того, як жіночі, так і чоловічі прізвища часто бувають промовисті, наприклад Ганна Королівна – дівчина з багатого роду, що і стало на заваді її щасливому сімейному життю поруч зі злостью, задрісною, пихатою свекрухою. [16, с.23-24] Трагічне оповідання «Свекруха» нагадує народну пісню «Ой, чие ж то жито».

Пісні не тільки лягали в основу сюжетів Марка Вовчка. У багатьох творах наведено рядки з народних пісень. Буває, що ці пісні у різних варіантах передаються в народі з покоління в покоління і до сьогодні. Наприклад, жартівлива пісня-гра, з якою діти закликають сонечко у повісті «Інститутка». Діти *«співають, вигукують:*

*«Зійди, зійди, сонечко,
На попове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвірячко!»* [2, с.109]

Пісні супроводжували життя селян. Так, у оповіданні «Павло Чорнокрил» перша дружина головного героя – гарна молода жінка, добра, весела,

трудяща: *«Вдосвіта, ранесенько, вона вже прокинулася, вже робить і співає, було, й сусід порозбуджує своїм голосочком. Чуєш, було на світанню:*

*Устану раненько,
Умиюсь біленько...*

Слухаєш, а тут і сонечко сходить...» [2, с.143]

За допомогою пісні виражали свої почуття, особливо у коханні. У повісті «Три долі» Яків Чайченко не може ділитися своїм болем із людьми, тому, думаючи, що він наодинці, хлопець співає, і через цю пісню Катря, що хотіла йти за нього заміж, уперше здогадується про те, що в нього на серці. *«Недбало він своєю сокирою блискучою цюкав: задумався сам тяжко і тихо і сумно співав.*

Отака була його пісня.

Співав він, що любив колись щиро та вірно, а йому зрада сталась несподівана, - і вже повік нещасливий він житиме; кохають інші, та до інших серце вже не приляже, до нікого:

Хоть яка ласкава, яка чорнобрива,

Та не буде так, як першая, мила!» [2, с. 202]

У повісті «Інститутка» дівчина переживає романтичні почуття, радісні і хвилюючі: *«І чого той парубок чіпляється? Бодай же його, який хороший!.. Місяць стоїть проти мене уповні...*

*Ой місяцю-місяченьку,
Не світи нікому!..*

Пісня так і підмиває мою душу...» [2, с.124]

Пісні до сонця, місяця, імовірно, походять ще з дохристиянських часів, так, як і різні повір'я, про які теж розповідають твори Марка Вовчка. Наприклад, у оповіданні «Два сини» матір не дозволяє дітям дивитися на місяць, оскільки *«од людей чула, що недобре, як на сонних дітей місяць сипле промінням».* [2, с.271] В оповіданні «Чумак» спостерігаємо обряд, схожий на ворожіння, що, можливо, мало в основі язичницьке молитовне звернення: *«Стояла вона проти місяця-молодика і піднявши білу руку, промовляла:*

Молодик

Як гвоздик!

Тобі роги красні,

Мені очі ясні!» [2, с.59]

Разом із залишками язичницьких вірувань у народі живе віра християнська, що допомагає виживати за найважчих обставин. Оповідання «Сестра» – про істинну любов, незаслужену, безумовну, про добровільну самопожертву. Сестра готова усе віддати братові, хоч він і не здатний захистити її від своєї дружини із недобрим, жадібним серцем. Жінка не витримує знущань і йде з дому, наймається служити в родину старенького сліпого батюшки. Дідусь із бабусею втішають її: *«Не сумуй, - кажуть, - то гріх великий. То дитина плаче, бо нічого не розуміє, а доросла, то повинна собі раду дати. Нехай помислить, що, може, трапиться й добре на світі; здоров'я втратиш – яке вже буде життя! Годі, серце, послухай нас, старих! От поглянь, який Господь вечір дав!»* [2, с.32]

Навердений уривок цікавий також зверненням: «серце». У творах Марка Вовчка спостерігаємо, що герої часто вживають пестливі слова. Письменниця звертала увагу на кількість пестливих та зменшувальних форм слів у народній

мові, дивувалася цій особливості і використовувала її у творчості. У казках Марка Вовчка таких форм настільки багато, що іноді звучання аж надто солодке, та у оповіданнях мова близька до простої, народної, якою і в житті авторка говорила, писала листи, тому тут звучання природне. Багато пестливих звернень у «Народних оповіданнях» пов'язані з природою: «пташино», «рибчино», «голубе», «соколе», «зозуленько», «ластівко», тощо. Як бачимо, більшість із цих слів – назви птахів. Подібні спостереження і стосовно порівнянь, метафор:

«А дівчина виходила з неї хороша, як маківочка повненька, свіжа, як ягода лугова, а весела, мов та пташка співоcha; а що вже правдива та щира душа!» [2, с. 96] (Оповідання «Данило Гурч».)

«Росла вона, як утя на воді, і пещена була така! бо сказано – єдиначка. Іде мати на город або до сусіди – і Оксана за нею, як клубочок, котиться. Треба старому в поле – дочка вяжеться за татом. Цокотуха така! як рибка весела, а проте розумне й слухняне дитяtko.» [2, с. 87] (Оповідання «Отець Андрій»)

Такі порівняння демонструють тісний зв'язок простих українських людей з природою. Щодо описів природи в творах Марка Вовчка, то вони лаконічні, та промовисті, емоційні. Яскраві барви навколишнього світу стають тлом, на якому ще виразніше в контрасті з цвітінням дерев, пташиним співом, ясним промінням сонця постають людські страждання, несправедливість, драматизм долі героїв. В оповіданні «Сестра» в описі, який цінний красою змалювання української природи, одним лише порівнянням душі героїні з самотньою пташкою Марко Вовчок передає увесь спектр почуттів жінки, що покинула рідний дім і йде у світ найматися: *«Округи мене то жито половіє, а в житі купка льону голубо цвіте; то ячмінь колоситься; оддалеки гайок синіє, пісочний шлях угору закручується, як золота нитка; день Бог дав жаркий, і вітерець не дмухне – тихо; тільки якась пташка сама собі щебече, наче душа моя бідолашна, та гудуть бджоли понад пахучою гречкою.»* [2, с. 30] Таким використанням пейзажів, що або підкреслюють душевний стан героїв, або, навпаки, контрастують, дисонують з ним, твори Марка Вовчка близькі до творів Тараса Шевченка й до народних пісень.

Прислів'я і приказки органічно вплітаються у твори Марка Вовчка:

«Рад би я, - каже, - небо прихилити, та не хилиться!» [2, с. 114] («Інститутка».)

«Як то кажуть :про вовка промовка, а вовк у хату.» [2, с. 62] (Оповідання «Одарка».)

«Сказано, у дитини заболить пучка, а в матері серце.» [2, с. 48] (Оповідання «Козачка» та інші твори. Марко Вовчок любила це прислів'я, вживала частіше за інші.)

«- Се не конче треба. Вольному воля, а спасеному рай. Можна й без грошей.» [2, с. 81] (Оповідання «Викуп».)

«Правду говорять: З гарної дівки гарна й молодиця; гарно завертиться, гарно й подивиться.» [2, с. 82] (Також «Викуп».)

В останньому прикладі, як і в багатьох інших фрагментах творів, вжито риму. Римування в повсякденній розмові черговий раз підкреслює поетичну душу українського народу.

Характер народний описується лаконічно і просто, але дуже точно: тут і працьовитість, і пошана до батьків і старших загалом, і любов до свободи. Пантелеймон Куліш у схвальному відгуку про повість «Інститутка» Марка Вовчка все ж критикує авторку за те, що у неї «крізь картину пробиваються... натурщики і натурщиці». Куліш бажав більше фантазії, творчості, але читач вдячний саме за цю правдивість у відображенні обличчя народу. [5, с. 43]

Перебуваючи за кордоном, Марія Маркович писала чоловікові, що страждає від неможливості спостерігати народне життя, оскільки без натури їй не вдавалося писати так, як бажалося. [3, с. 116] Справді, повість «Три долі», яку було опубліковано в «Основі» і яку полюбили читачі, за ненатуральність критикували і Пантелеймон Куліш, і Сергій Єфремов. [5, с. 39, 47] Напевне, з неспроможністю описувати тогочасний народний побут без натури пов'язано звернення письменниці до історичних тем. У Франції було написано один з найкращих творів Марка Вовчка – повість «Маруся», яка була підписана як переклад з української, але оригінал не було знайдено. Існує думка, що, можливо, його й не існувало. Українською переклав Василь Доманицький. [9, с. 99] Повість адаптував для французького читача видавець П'єр-Жуль Етцель і у 1878 році надрукував під власним псевдонімом П.-Ж. Сталь у періодичному виданні для дітей «Magasin d'éducation et de récréation» («Журнал виховання та розваги»), а також окремим томом серії «Bibliothèque d'éducation et de récréation» («Бібліотека виховання та розваги»). Твір отримав схвальні відгуки, відзнаку Французької Академії в 1879 році та рекомендацію Міністерства Народної Освіти для читання учням середніх шкіл. Видавець зазначив ім'я авторки лише у підзаголовку: «Маруся. За легендою Марко Вовчок», що обурило близького друга і літературного представника письменниці Тургенєва. Він звертався до Етцеля листом з вимогою виправити несправедливість, але не отримав сподіваних результатів. Сам Етцель писав Марії Олександрівні про те, що він вклав у «Марусю» стільки ж від себе, як залишив від неї, а отже твір тепер є їхнім спільним, та автором однак продовжував зазначати себе і нагороду Французької академії отримав сам. Видавець виправдовував свій вчинок тим, що в процесі адаптації твір зазнав значних змін. Автопереклад йому не сподобався, і він переписав «Марусю», проводячи аналогії зі своїм рідним Ельзасом. Літературознавець Ксеня Кебузинська зазначає, що Етцель вбачав у цьому патріотичному творі про козацькі землі сімнадцятого століття та героїв з простого народу потенційний каталізатор творення французького національного дискурсу, легенду, яка могла б надихати читачів на героїзм заради своєї країни, що переживала тоді теж нелегкі часи (внаслідок франко-пруської війни Ельзас та частина Лотарингії відійшли до Пруссії, де французька мова і культура зазнавали утисків). [8, с. 107-128]

Та для українського читача близький саме авторський варіант повісті. Він відображає історичні події, які, нагадують різним поколінням українців про героїзм простих людей в умовах, коли країну розривають нападники. Авторка описує нібито повсякдення життя, хутір із вишневыми садками, щирих людей, що зустрічаються в одній хаті, щоб поспілкуватися, здавалося б, безтурботно. Та в одну мить читач бачить, що їх об'єднує більше, ніж просто сусідські добрі стосунки. Любов до рідної землі і прагнення волі – характерні риси українського народу, що століттями спонукають боротися проти поневолювачів. У повісті «Маруся» вже у першому розділі йдеться про сильні,

хоробрі характери українок: *«Між жінками були й старі, і молоді, і зовсім ще молоденькі, але на всіх їх різноманітних обличчях, коли блискуче світло освітло їх, як прощались, визначалася в тисячах різноманітних виразів та сама непохитна воля, яка вогняними рисами відбивалася на обличчях чоловіків.»* [1, с. 120] Авторка нібито говорить, що вчинок головної героїні – не унікальне явище для українського народу, і пізніше підтверджує це перше враження словами московського вояка: *«У них і дівчата не боязкі, — це вже такий народ... Я, скажу вам, бачив, як під час самої колотнечі кров хлющить, земля дрижить, і січуться, і вмирають, а вона собі ходить поміж них та визбирує своїх, наче в саду ягоди, їй-Богу!»* [1, с. 138]

Мова твору дуже багата, переповнена яскравими стилістичними засобами, окрім того, герої вживають приказки, прислів'я, цитати зі Святого Письма як паролі, за якими вони пізнають «своїх» людей, а також зазвичай у діалозі. Красномовства додають також метафори, порівняння. У оповідь майстерно вплітаються казки, байки, пісні різних жанрів. Цей твір не дарма відомий у світі, адже є справжньою скарбницею народної мудрості, яку зберегла для майбутніх поколінь Марко Вовчок.

І хоча пізніше письменниця припинила писати українською, та ті твори, що вона лишила, – це величезний внесок у справу втілення національної ідентичності в українській літературі. Іван Франко у посмертній згадці з глибокою повагою відгукується про Марка Вовчка саме як про українську письменницю, захоплюється її мовою: *«Найкраще в її писаннях, то без сумніву її мова. При всій своїй простоті й популярності вона дуже багата лексиконом і незрівнянно мелодійна.»* Та ще важливішою її заслугою Іван Франко, як і свого часу Тарас Шевченко, називає боротьбу *«за волю й людські права поневолених мас»* – *«не абстрактними мудруваннями, не зворушливими покличами, а простим, скромним та сердечним змалюванням щоденних фактів життя, від якого тільки по довším вчитуванню морозиться кров у жилах.»* [14, с. 444-447].

Список літератури

1. Вовчок, Марко. Маруся. Переклад з російської В. Доманицького / Марко Вовчок // Три доли: Марко Вовчок в українській, російській та французькій літературі / Упорядник Віра Агеєва. – К. : Факт, 2002. – 368 с., с. 120
2. Вовчок, Марко. Народні оповідання: Повісті та оповідання. Для середнього та старшого шкільного віку / Марко Вовчок. Передмова О.Є. Засенка. – К.: Веселка, 1983. – 276 с.
3. Вовчок, Марко. Твори : у 7 т. / Марко Вовчок. – К. : Наук. думка, 1967. – Т. 7. – Кн. 2. – 422 с.
4. Гадамер Г.-Г'. Батьківщина і мова / Г.-Г'. Гадамер // Гадамер Г.-Г'. Герменевтика і поетика / Вибрані твори / [переклад з німецької]. – К.: Юніверс, 2001. – С. 188-195
5. Дудко, Віктор. Марко Вовчок у журналі «Основа»: реалії і міфи / Віктор Дудко // Спадщина: Літературне джерелознавство. Текстологія / Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – Київ, 2007, Т. 3, С. 7-56
6. Зеров, Микола. Українське письменство XIX ст. Від Куліша до Винниченка: Лекції, нариси, статті / Микола Зеров. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007, 568 с.
7. Іванишин, М.В. Дискурс національної ідентичності в українському постколоніальному літературознавстві: історико-літературний аспект [Текст] : дисертація кандидата філологічних наук : 10.01.01 / Іванишин Мирослава Володимирівна. – Дрогобич, 2009. – 212 арк.

8. Кебузинська, Ксеня. Українська Жанна Д'Арк: адаптація «Марусі» П.-Ж. Етцелем / Ксеня Кебузинська // Гендерна перспектива [Текст] : збірка / Упорядник Віра Агеєва. – К. : Факт, 2004. – 256 с., С. 107-128
9. Левчик, Надія. Самоозначення у мистецькому слові: етапи творчого шляху Марка Вовчка / Надія Левчик // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 27. Ужгород, 2012., С. 97-101.
10. Павличко, Соломія. Марко Вовчок (1833 – 1907) / Соломія Павличко // Три доли: Марко Вовчок в українській, російській та французькій літературі / Упорядник Віра Агеєва. – К.: Факт, 2002. – 368 с.
11. Петров-Домонтович, Віктор. Романи Куліша [Електронний ресурс] / Віктор Петров Домонтович. – Режим доступу до видання: http://portfel.at.ua/lib/d/domontovych_romany_kulisha.pdf
12. Фізер І. Про історію в літературі та історію літератури / І. Фізер // Слово і Час. – 2004. – № 10. – С.3-10.
13. Фізер І. Чи таки смерть автора? (Ретроспективний погляд на тему, що не хоче зникнути) / І. Фізер // Слово і Час. – 2003. – № 10. – С.50-55.
14. Франко, Іван. Марія Маркович (Марко Вовчок). Посмертна згадка / Іван Франко // Іван Франко. Твори в 20-ти томах, том XVII, Літературно-критичні статті. – К., 1955, С. 444-447.
15. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме / М. Хайдеггер // М. Хайдеггер. Время и бытие: Статьи и выступления: [перевод с немецкого]. – М.: Республика, 1993. – С.192-221.
16. Хоменко, Б.В. Народні джерела творчості Марка Вовчка. На матеріалах української прози / Б.В. Хоменко. – Київ: Видавниче об'єднання «Вища школа», 1977. – 176 с.
17. Pavlyshyn, Marko. Normalising a Ukrainian Intellectual Identity in the Nineteenth Century: The Role of Marko Vovchok (1833-1907)/ Marko Pavlyshyn. – Australian and New Zealand Journal of European Studies. Melbourne, 2013. – Vol. 5(2), P. 61-68

References

1. Vovchok, Marko. Marusya. Translated from Russian by V. Domanytskyy / Marko Vovchok // Try doli: Marko Vovchok v ukrayins'kiy, rosiys'kiy ta frantsuz'kiy literaturi / Uporyadnyk Vira Ageyeva. – K. : Fakt, 2002. – 368 p.
2. Vovchok, Marko. Narodni opovidannya. Dlya serednyogo ta starshogo shkilnogo viku / Marko Vovchok. Peredmova O.E. Zasenka. – Kyiv: Veselka, 1983. – 276 p.
3. Vovchok, Marko. Tvory : u 7 tomah / Marko Vovchok. – K. : Naukova dumka, 1967. – V. 7. – Book 2. – 422 p.
4. Gadamer H.-G. Bat'kivshchyna i mova / H.-G. Gadamer // H.-G. Gadamer. Germenevtyka i Poetyka / Vybrani tvory / [pereklad z nimetskoyi]. – Kyiv: Univers, 2001. – P. 188-195
5. Dudko, Viktor. Marko Vovchok u zhurnali «Osnova»: realiyi i mify / Viktor Dudko // Spadshchyna: Literaturne dzhereloznavstvo. Tekstologiya / Instytut literatury imeni T.G. Shevchenka NAN Ukrayiny. Kyiv, 2007, V.3, P. 7-56
6. Zerov, Mykola. Ukrayins'ke pys'menstvo XIX st. Vid Kulisha do Vynnychenka: Leksiyi, narysy, statti / Mykola Zerov. – Drohobych: VF «Vidrodzhennya», 2007, 568 p.
7. Ivanyshyn, M.V. Dyskurs natsional'noyi identychnosti v ukrayins'komu postkolonial'nomu literaturoznavstvi: istoryko-literaturnyy aspekt [Tekst] : dysertatsiya kandydata filologichnykh nauk : 10.01.01 / Ivanyshyn Myroslava Volodymyrivna: – Drohobych, 2009. – 212 p.
8. Kebuzynska, Ksenya. Ukrayinska Zhanna d'Ark: Adaptatsiya «Marusi» P.-Zh. Etzelem / Ksenya Kebuzynska // Genderna perspektyva [Tekst] : zbirka / Uporyadnyk Vira Ageyeva. – K. : Fakt, 2004. - 256 p.

9. Levchyk, Nadiya. Samooznachennya u mystetskomu slovi: etapy tvorchoho shlyakhu Marka Vovchka / Nadiya Levchyk // Naukovyy visnyk Uzhgorods'kogo universytetu. Seriya: Filologiya. Sotsial'ni Komunikatsiyi. Vypusk 27. Uzhgorod, 2012., P. 97-101

10. Pavlychko, Solomiya. Marko Vovchok (1833-1907) / Solomiya Pavlychko // Try doli: Marko Vovchok v ukrayins'kiy, rosiys'kiy ta frantsuz'kiy literaturi / Uporyadnyk Vira Ageyeva. – K. : Fakt, 2002. – 368 p.

11. Petrov-Domontovych, Viktor. Romany Kulisha [Electronic source] / Viktor Petrov-Domontovych. – Accessed at: http://portfel.at.ua/lib/d/domontovych_romany_kulisha.pdf

12. Fizer I. Pro istoriyu v literaturi ta istoriyu literatury / I. Fizer // Slovo i chas. – 2004. – № 10. – P.3-10.

13. Fizer I. Chy taky smert' avtora? (Retrospektyvnyy poglyad na temu, shcho ne hoche znyknuty) / I. Fizer // Slovo i chas. – 2003. – № 10. – P.50-55.

14. Franko, Ivan. Mariya Markovych (Marko Vovchok). Posmertna zhadka / Ivan Franko // Ivan Franko. Tvory v dvadtsyaty tomah, tom xvii, literaturno-krytychni statti. – K., 1955, P. 444-447.

15. Haidegger M. Pis'mo o Gumanizme / M. Haidegger // M. Haidegger. Vremia i bytiye. Stat'yi i vystupleniya: [perevod s nemetskogo]. – M. : Respublika, 1993. – P.192-221

16. Homenko, B.V. Narodni dzherela tvorchosti Marka Vovchka. Na materialakh ukrayinskoyi prozy / B.V. Homenko. – K. : Vydavnyche obyednannya «Vyshcha shkola», 1977. – 176 p.

17. Pavlyshyn, Marko. Normalising a Ukrainian Intellectual Identity in the Nineteenth Century: The Role of Marko Vovchok (1833-1907)/ Marko Pavlyshyn. – Australian and New Zealand Journal of European Studies. Melbourne, 2013. – Vol. 5(2), P. 61-68.

Статья посвящена творчеству Марко Вовчок, которая является одной из самых ярких украинских писателей второй половины девятнадцатого века. Рассмотрены предпосылки её обращения к украинской прозе, основанной на народных традициях; продемонстрировано особое значение творчества Марко Вовчок в истории развития украинской литературы. Проанализированы украиноязычные произведения, а также историческая повесть «Маруся», посвящённая событиям в Украине в семнадцатом веке, с целью определения, каким образом язык и стиль этих произведений передаёт украинскую национальную идентичность.

Ключевые слова: историческая повесть «Маруся», Марко Вовчок, народные источники творчества, народные песни, «Народные рассказы», национальная идентичность, украинская проза второй половины XIX века

The article is devoted to the works of one of the most prominent Ukrainian writers of the second half of the XIX century, Marko Vovchok (literary pseudonym of Mariya Markovych, born Mariya Vilinskaya). Attention is paid to the problem of Ukrainian national identity of her prose works, which is an urgent problem in contemporary Ukraine.

Marko Vovchok was born in Russia, but due to her grandfather and her father, who collected Ukrainian folk songs, and later her husband, a famous Ukrainian ethnographer and fighter for literacy and freedom for the Ukrainian people, Opanas Markovych, she studied the Ukrainian language and culture profoundly and started writing in Ukrainian following the patterns of Ukrainian oral tradition. Her language and style were so good, that doubts appeared among her contemporaries whether as a person of non-Ukrainian origin, she could have really been the author of her works.

As pointed out by Professor of Monash University, Australia, Marko Pavlyshyn, Marko Vovchok played a very important part in the development of the Ukrainian literature and

culture in general. She started writing the Ukrainian stylistically transparent prose, which was the necessary missing element in the cultural development of the nation of that time. «Letters from Paris» by Marko Vovchok were the first travel notes, published in Ukrainian. «Peasant Tales» were praised by critics and publishers as a masterpiece, based on pure folk culture.

Another scientist, Solomiya Pavlychko, praised Marko Vovchok's style for being objective, light, sincere, colloquial, and also named the demonstration of psychological peculiarities of different people, attention to the inner world of a person among the best features of her literary works.

The style of «Peasant Tales» and other texts by Marko Vovchok demonstrates that the author had studied ethnography in detail. The texts are greatly influenced by the Ukrainian national folk tales and songs; the profound knowledge of customs and traditions, way of life and speaking is obvious, so these stories are precious as the source of information about the Ukrainian national identity for new generations.

Some of the stories have plots, borrowed from folk songs, and almost all the stories contain parts of songs, proverbs and sayings, words of endearment, similes and metaphors, characteristic of the language of Ukrainian peasants of the time. Most of them show the close relation of people with nature (for example, words of endearment are often the names of birds or fish).

The speech of characters sometimes contains rhyme, which shows the poetic nature of the Ukrainian people. Other traces of national character, described by Marko Vovchok, are industriousness, love of freedom, respect for parents and old people in general, passion in love, strong religious beliefs.

Marko Vovchok's editor Panteleymon Kulish criticized her story «Instytutka» (which means «young female institute student or graduate» in spoken language of peasant illiterate people) for her characters being too obviously described real people.

When Marko Vovchok went abroad she missed communication with Ukrainian people to inspire her writing. It could be the reason of her choice of a historical topic. In Paris she wrote her historical novel «Marusya», which was described as the translation from Ukrainian into Russian, but the Ukrainian original has never been found. The novel was translated into French by the author herself, but the editor, Pierre Jules Hetzel, did not like the translation while he found the plot very resourceful. So, he adapted it for young French readers and published it with the title «Maroussia, d'après la légende de Marko Wovzog» («Marusya, based on the legend by Marko Vovchok») signed P.-J. Stahl (which was his pseudonym). The book gained immense popularity, was awarded by the French Academy in 1979 and was recommended by the Ministry of National Education as the book to raise French patriotism. The narrative is highly patriotic; it dates back to the seventeenth century and shows brave and selfless people, Cossacks and peasants, who are ready to sacrifice their lives for Ukraine. The protagonist is a girl, called Marusya, but the idea is that she was one of many courageous Ukrainian girls who helped the nation survive.

So, Marko Vovchok, a woman, who came to Ukraine from Russia, but loved the Ukrainian people and became a Ukrainian national writer, told the world about Ukraine. Her books are the precious source of knowledge of life of Ukrainian peasants, and so they contribute to the national identity preserving.

Keywords: folk songs, historical novel «Maroussia», Marko Vovchok, national identity, national sources for writing, «Narodni Opovidannya» («Peasant Tales»), Ukrainian prose of the second half of the XIX century